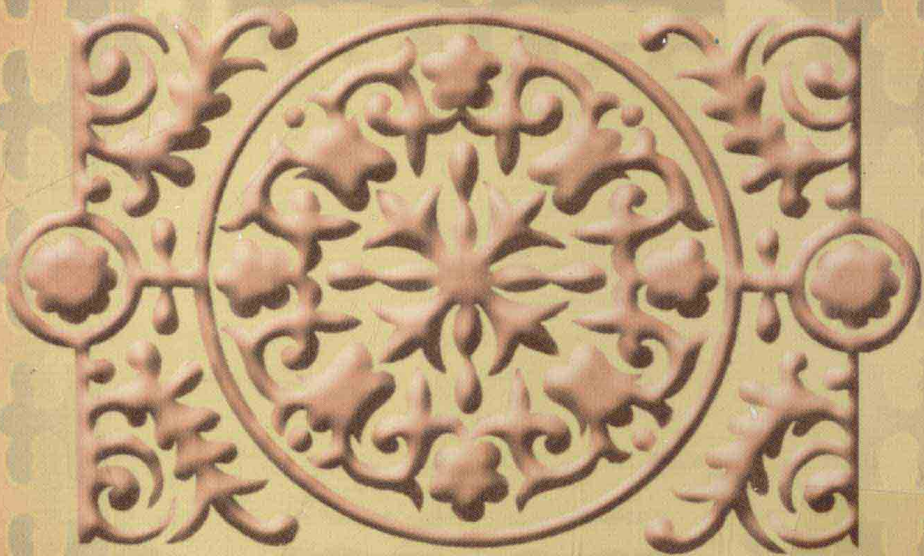

ەل بېچىندەگى دارىلىق ۋە سۇمدۇكتور

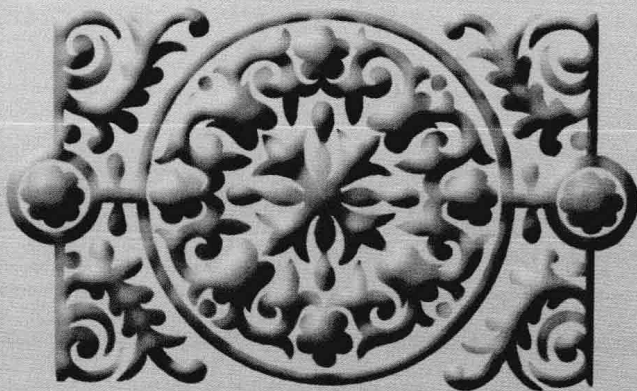

شىنجاڭ ئىلىم - تەحنىكا باسماسى

ەل بچىندەگى دارىلىق وسۇمدۇكتور

تۈزگۈن: قۇباتالى ومۇرەشىم

رەداكتورۇ: ابدىراي وسمون

图书在版编目(CIP)数据

柯尔克孜民间常用药用植物/库瓦塔力编著. —乌鲁木齐:新疆科学技术出版社, 2006. 4
ISBN 7-80727-296-1

I. 柯... II. 库... III. 柯尔克孜族—民族地区—药用植物 IV. S567

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 041954 号

جووپتۇۇ رەداكتورۇ : امانگۈل سا
كوررەكتورۇ : امانگۈل سا
مۇقابسەن جاساعان : قايرات دوكتورباي

ەل بچىندەگى دارىلىق وسۇمدۇكتور

* * *

شەنجاڭ ئىلىم - تەحنىكا باسماسى باستىردى
(ۋرۇمچۇ شارى يان - ان كوچوسۇ 21 - قورو پوچتو نومۇرۇ 830001)

شەنجاڭ شەنخۇا كىتەپخانىسى تارقاتتى

شەنجاڭ شەنخۇا باسما زاۋوتۇندا باسلىدى

فورماتى : 880mm×1320mm 1/32 باسما تاباعى 4.5

2006 - جىلى 5 - اي 1 - باسماسى

2006 - جىلى 5 - اي 1 - باسلۇسۇ

تراجى : 1—2500

ISBN 7-80727-296-1

بالسى : 10.00 يۋان

责任编辑：阿曼古丽

责任校对：阿曼古丽

封面设计：海拉提

柯尔克孜民间常用药用植物 (柯文)

库瓦塔力 编著

阿不都拉依 审订

新疆科学技术出版社出版

(乌鲁木齐市延安路 21 号 邮政编码 830001)

新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷

880mm×1230mm 32 开本 4.5 印张

2006 年 5 月第 1 版 2006 年 5 月第 1 次印刷

印数：1~2500 册

ISBN 7-80727-296-1 (民文) 定价：10.00 元

العى سوز

ادامداردىن جاشوو تىرىكچىلىگىندەگى نەگىزگى زاتتاردىن بىرى
وسۇمدۇك بولۇپ سانالات ، وسۇمدۇكتور مال ۋچۇن تويۇت ، ونور جايدا
تۇردۇۋ چىكى زات ، وورۇلاردىن الدىن الۇۇ جانا دارىلوودو دارى - دارمەك
بولوت .

دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇنو جانا الاردىن نەگىزىندە داياردالغان
جاسالمالاردى قولدونۇۋعا بولعون قىزىعۇۇ جىل وتكون ساين
كۈچوگوندىن كۈچوپ ، وسۇمدۇكتوردۇن جاڭى تۇرلورۇ عانا مەمس ،
مەدىسنادا بەلگىلەۋ بولعون جانا پايدالانىپ كەلگەن وسۇمدۇكتورگو تەرەك
نىلدوو جۇرگۈزۈلۈۋودو .

دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇنو بولعون قىزىعۇۇنۇن
كۈچويۇۋسۇنۇن نەگىزگى سەبەبى ، دارىلوودو قوشۇمچا تاسىردى پايدا
قىلباي ، جەڭىل رەياكسىيا كورسوتۇشۇ ، ۇۇلاندىرۇۇ تاسىرىنىن از
بولۇشۇ ، وشوندوي مە دارىلۇۇ قاراجات قاتارى تابئىعى جانا سنتىزدىك
جول مەنەن وندۇرۇلگون زاتتاردى تۇۇرا ايقالشتىرىپ ، نلايىق
پايدالانىۋداعى ۇنومدۇك قاسىيەتى جانا باشقا ارتىقچىلىقتارى بولعونۇندا .

مىندان باشقا دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇ ونور جاي ، تاماق -
اش ، ئسپىرت ، كونسىرۋا جاسوودو پايدالانىلىپ مە قالباستان ، باشقا
تارماقتاردا دا كەڭىرى پايدالانىلات .

فارمالوگىيا ونور جايىنىن دارىقانا تارماقتارىنىن تالابىن قامسىز قىلۇۇ
ۋچۇن ، دارى - دارمەك وسۇمدۇك ماتىرىيالدارىن داياردوونۇن كولومۇ
جىلدىن - جىلعا كوبويۇدو .

بۇل كىتەپ دارى - دارمەك وسۇمدۇگۇنۇن چاقان وقۇۇ قۇرالى
بولۇپ ، مىندا وسۇمدۇكتوردۇن مورفولوگىياسى ، وسكون جەرى ،

شارتتارى ، حىمىيالىق تۈزۈلۈشۈ ، دارىلىق قاسىيەتتەرى جانا قولدونۇش نىقماسى بەرىلدى .

دارىلىق چوپ مەنەن دارىلانغان ادامدارعا الدىن ەسكەرتىپ كەتۈۋ زارىل بولغونۇ ، دارىلىق چوپ مەنەن دارىلانۇۇ دايىما پايدالۇۇ بولو بەربەيت ، چىنىندا كوپتوگون دارى وسۇمدوكتور جاقشى تاسىر كورسوتتوت ، بىروق كەدە چەنەمسىز قولدونعون ۇچۇردا ۇۇلاپ ، ولۇمگو ۇچۇراتىشى مۇمكۇن ، اندىقتان دارى - دارمەك وسۇمدوكتوردۇ دارىگەرلەردىن كورسوتۇۋسۇ بويۇنچا عانا پايدالانۇۇ كەرەك .

بۇل كىتەپ تۈزۈلۈۋ بارىشىندا 1991 - جىلى بىشكەكتە باسىلغان « دارىقا دابا وسۇمدوكتور » اتتۇۇ كىتەپتەن برانتتۇۇ پايدالانىلدى . ۇشۇل بايلانىش مەنەن اپتور جانا باسماعا برافقات ايتابىز . وشوندوي ەلە تۈزۈلۈۋ جاققارنىدا كە بەر جەتمىشىزدىكتەر بولۇشۇ مۇمكۇن ، پايدالانۇۇچۇلاردىن سىن پىكىرلەرنى بەرۋەسۇن چىن كوڭۇلۇبۇزدون سۇرانابىز .

رەداكتوردون

2006 - جىل 5 - اي

مازمۇنۇ

- 1 دارى - دارمەك چوپتورۇنۇن حىمىيالىق قۇرامى
- 7 دارىلىق بولۇكتورۇن جىناپ قۇرعاتۇۇ جانا ساقىتوو
- 11 دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇ
- 11 التىن گۇلدۇۇ ادونىسى
- 12 تۇركىستان ادونىسى
- 14..... ۇۇ قورعوشۇن
- 16 سامارقاندىن وچپوس گۇلۇ
- 17 التاي دولونوسۇ
- 19 جالبىراقتۇۇ بەتونىكا
- 21 ساسىق تارمال چوپ
- 23 ادبراشمان
- 25..... سۇۇ قىمىزدىعى
- 27 توشولگون ساباقتۇۇ قىمىزدىعى
- 28..... انار
- 29 چوڭ سارىندىز جانا قارىندىز
- 31 ساپتۇۇ مەن
- 32 كوڭ چاي چوپ
- 34 بوزدارىن
- 35 قارامويۇل
- 37 سارى چاي چوپ
- 39 اق سەرگەش
- 41 چالقان
- 43 بويەچۇ مارەنا
- 45 وگوي مەنە
- 47 دارى مەلىسا

48	قىزىل ارچا جانا قارا ارچا.....
51	جاپالاق ارچا
52	دارى تەڭگە گۈل
54	چىچىرغاناق
55	قاقىم
57	قويچۇ باشتىعى
59	قادىمكى تاناتسەتۇم
61	باقا جالبىراق
63	بىچكە باقا جالبىراق
64	ورتوچو باقا جالبىراق
64	مەرمەن شىباق
66	سووك چولۇاق قۇراي
68	تۇركىستان دۇلوي چالقانى
70	قىزىل مۇيا
72	ۇرال قىزىل مۇياسى
72	قوقو تىكەنەك چوعويىنو
73	سارى مۇيا
75	كەزەك گۈلدۈۋ سارى مۇيا
76	كوك مەرمەن
77	كىيىك وتۇ
78	قازتاڭداي
80	جىنتۇۋ چاير
81	قىرىق مۇۋن
83	ئۇبىقاق
85	دارى شالفەي
87	ئۇمۇرۇن
90	چەكەندە
93	تاماق - اشتا نىشتەنلۇۋچۇ ۋە سۇمدۇكتور

93	ورۇك
94	بىي الما
95	جەر جاڭغاق
96	داربىز
97	جۈزۈم
98	چىيە
98	المۇرۇت
99	قوون
100	قارا بۇلدۇرگون
101	كاپوسكا
102	قارتوشكو
103	پىياز
104	كوپۇرگون
104	بۇلدۇرگون
106	سابىز
107	جاڭغاق
108	باقىلاجان پاسليونۇ
109	بىر جىلدىق قالەمپىر
110	شابدالى
111	تارمال اشكوك
111	قىزىل مىلىق
112	قانت قىزىلچا
113	جىنتۇۇ سەلدېرەي
114	چىن قاراغات
115	اشقابات
117	جىنتۇۇ اشكوك
118	قادىمكى فاسول
119	مىستە

120	حرمن
120	مويۇل
121	قوزۇ قۇلاق
122	الما
123	ەلدىك ەمچىلىكتە قولدونۇلۇۋچۇ دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇ
123	مىڭ دۇبانا
124	كەڭ جالبراق تۇۋ گىر جوۋنىك
125	سارى باشلى چوپ
126	جىتتۇۋ كوك مەرەن
127	چىرموق
128	شىباق شىرالجىن
128	قوي شىباق
129	مامىرى شىباق
130	چە كەندى
130	بومىيا
131	مىڭ جاشار چاير
132	ارقار وتۇ
132	كۇچالا
133	دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇنۇن قوشۇندۇلارى

دارى — دارمەك و سۇمدۇكتورۇنۇن خىمىيالىق قۇرامى

جاپايى و سۇمدۇكتوردۇن دارىلىق قاسىيەتى — و سۇمدۇكتوردۇن و سۇۋ بارىشىدا شىتەلىپ چىققان بىيولوگىيالىق اکتىپىتۋۇ زاتلاردىن بولۇ- شۇنا جانا الاردىن و رگانىزىمگە تىيگىزگەن فارمالوگىيالىق تاسىرىنە جاراشا بولوت . الار و سۇمدۇكتوردۇن باردىق بولۇكچولورۇندو ، تاقتاپ ايتقاندا تا- مىرىندا ، ۇرۇغۇندا ، جالبىراعىندا ، جەمىشىندە جانا باشقالارىندا بولوت . پايدالۇۇ زاتتار و سۇمدۇكتۇن بەلگىلەۋ بىر بولۇگۇنو توپتولۇشات ، مۇنۇن وزۇ الاردى جىناپ الپ داياردوونۇن بۇلاعى بولۇپ قالات . و سۇمدۇكتۇن خىمىيالىق قۇرامىنداى تاسىر قىلچۇۇ زاتلاردىن سانى جانا ولچومۇ و سۇمدۇك و سكون جەرگە ، مەزگىلىنە ، قۇرعاتۇۇنۇن ، ساقىتوونۇن نىقماسىنا جانا كوپتوگون باشقا فاكىتورلورعو جاراشا بولوت . بىر و سۇمدۇكتو ار قانداي قىمباتتاى تۇردۇۇ خىمىيالىق قوشۇلمالار توپتولۇشۇ مۇمكىن ، و سۇمدۇكتوردۇن و سۇۋ مەزگىلىنە جاراشا كەرەكتۇۇ زاتتار توپتولوت . مىنا ۇشۇل فاكىتورلوردۇن باردىعى و سۇمدۇكتۇ بەلگىلەيت . نەگىزگى جانا باشقا خىمىيالىق قوشۇلمالار الفالونىنتەر ، كالونىنتەر ، سامپونىنتەر ، و رگانىكالىق كىسلاتالار ، ەفىر مايلارى ، قوبۇ مايلار ، چاپىرلار ، ۇنىامىندەر ، فۇمارىندەر ، فەرمىنىنتەر ، تۇزدار ، مىكرو ەلمەنىنتەر بولۇپ سانالات .

ازوتتۇۇ و رگانىكالىق بىرىكمەلەر و سۇمدۇكتۇن ار قانداي و رگاندا- رىنىن كىلەتكىلارنىن سۇيۇقتۇغۇندا تۇز جە قىچقىل تۇرۇندو بولوت . الفو- لونىنتەر بارىدان مۇردا قاتۇۇ جە سۇيۇقتۇق تۇرۇندو ەك ەلە سەيرەك ۇ- چۇرايت ، سۇۇدا ، ناچار سىپىرتتە ، و رگانىكالىق ەرتەلەردە جاقشى ەرۇۋچۇ تۇز سۇۇسۇ كىرسىتال زات ، كىسلاتالار مەنەن قوشۇلۇپ تۇزداردى تەز پايدا

قىلات . بىر مەلە الفالونت ار باشقا ۇرۇۋعا تاراعان ار تۇردۇۋ و سۇمدۇكتوردو جولۇغۇشۇ مۇمكۇن ، تەسكەرىنچە بىر تۇردۇۋ و سۇمدۇكتوردو مەلە دارىلىق تاسىرى ار باشقا جانا ارقانداي حىمىيالىق تۇزۇلۇشۇندوگو الفالونتتەر بولۇشۇ مۇمكۇن ، دەمەيدە الفالونتتەردىن سانى و سۇمدۇكتوردو انچا كوپ مەمەس ، 3% قانا توپتولۇۋ مەنەن كەزدەشەت . الفالونتتەر و سۇمدۇكتوردو از جە كوپ بولۇپ تۇرات ، الفالونت بالۇۋ دارى - دارمەك بولۇپ ، ازىرقى مەدىسە- نانىن باردىق تارماقتارىندا قولدونۇلات . بوربوردۇق نەرۋ سىستەمالارىن دۇۋلۇكتورگۇچۇ جانا پاساگداتۇۋچۇ مولۇندىدەر جانا الفالونتتەر و سۇمدۇكتوردون ار تۇردۇۋ دارى - دارمەك تۇشۇمدورۇن الۇچۇ بولۇك بولۇپ سانالات . مالىكۇلاسى ، فەرمەنتتەرى ، قانتۇۋ جانا قانتسىز بولۇگۇنون تۇرعان قىچقىلتەك ارقالۇۋ بىرىككەن ازوتۇ جوق تابىعى گىل- كوزىددەر وتو سەزگىچ كەلەت ، وزۇنۇن مەلە فەرمەنتتەرى جە قىچقىلتەك جانا باشقا فىزىكالىق فاكىتورلوردۇن تاسىرى استىندا وزۇن تۇزۇپ تۇرعان بولچوكتولورگو جەئىل مەلە بولۇنۇپ كەتەت . بۇل جاعايدا انى وزگۇچو قىلداىتىق مەنەن ساقىتوو زارىل ، گىلكوزىددەر و سۇمدۇكتوردو كەغىرى تاراعان ، بىروق الاردىن باردىعى مەلە فارمولوگىيالىق اكتىپىتۇۋلۇككو مە مەس . مەدىسىنادا قولدونۇلۇپ جاتقان گىلگوزىددەر و سۇمدۇكتوردون تا- بىلعان .

جۇروك گىلكوزىددەر جۇروك - قان تامىر ورۇلارىن دارىلوودو تا- بىلعان قاراجاتتاردان بولۇپ سانالات . الار جۇروك بۇلچۇگدارىنا تەز تاسىد- رىن تىيگىزىپ ، جۇروكتۇن شتەشەن جاقشىلايت ، قۇرامىندا جۇروك گىل- كوزىددەرى بار و سۇمدۇكتورگو ويموق چوپ ادونىسى كىرەت . بۇل و سۇمدۇكتور ۇلۇۋ كەلەت . الاردى بەلگىلۇۋ و لچومىدو پايدالانغاندا عانا وزۇنۇن دارىلىق قاسىيەتىن تىيگىزە الات .

ساپونىندەر حىمىيالىق تاتال تۇزۇلۇشتوگو و رگانىكالىق قوشۇملار- دىن چوكتوبۇن تۇزوت . الاردىن بىر قاتار فىزىكالىق جانا بىيولوگىيالىق

قاسىيەتى بار ، ساپونىندەردىن سۇۇداغى مەرتىمەسىن چايىقاعاندا سامىندى- قىنداى كۆبۈك پايدا بولوت . قاندىن قۇرامىنداغى اربويناىتەردىن قابىقچالارىن جاراتات .

ەفىر مايلارى دامى اچۇۇ ، جاعمدۇۇ جىتى بار ، ار تۇردۇۇ حىمىيا- لىق تۇزۇلۇشكو مە ۇچما ورگانىكالىق زاتتار بولۇپ ، كۆبۈنچە تۇسۇز كە- لەت . ورگانىكالىق مەرتەدە تەز ، سۇۇدا ناچار مەرىيت ، وسۇمدۇكتۇن كە- رەكتوو بولۇگۇن سۇۇدا قايناىتپ ، سۇۇسۇن بۇۇلانتۇۇ جولۇ مەنەن جە- گىل بولۇپ الۇعا بولوت .

ەفىر ماينىن بولۇشۇ مەنەن وسۇمدۇكتۇك جىتتاىپ تۇرات . ەفىر مايلارى وسۇمدۇكتۇن ايرىم بىر جەرلەرىندە ، جەر استىنداغى بولۇكتورۇندو ، كۆبۈنچە گۇلدورۇندو ، جالبراقتارىندا ، جەمشىندە جىي- نالات . مىسالى : جالبىز مەنەن قىزىل قاراغايىدا ەفىرمايلارىن توپتووعون بەزدەر الاردىن وزگۈچە كانالتسىيالارىندا توپتولوت . وسۇمدۇكتوردو ەفىر مايلارى %10قا چەيىن بولوت ، ەفىر مايلارى مىدىسنادا كۆكۈرۈك جۇمشاتۇۇچۇ ، سۇۇق تىيگەنگە قارشى ، بوربورۇق نەرۇ سىستەماسىن كۆچۈتۈۈچۇ دارىلار قاتارى كەگىرى پايدالانىلات .

ەفىرمايلارىن فارمولوگىيادا نەگىزىنەن تۇردۇۇ اتىرلاردى ، بەت- مايلاردى ، سامىنداردى داياردوۇ ۇچۇن ، وشوندىي مەلە تاماق - اش ونور جايلارىندا تاماققا سالۇچۇ تامدۇۇ تاتىما قاتارى پايدالانىۇدا .

چايرلار حىمىيالىق تۇزۇلۇشتوگۇ ورگانىكالىق سۇيۇق جە قاتۇۇ زات بولۇپ ، ال حىمىيالىق قۇرامى بويۇنچا ەفىرمايلارىنا جاقىن كەلەت ، يىنە جالبىراقتۇۇ جىعاچتاردا (قاراغاي ، قىزىل قاراغاي) ، قاىگىدىن بۇچۇرلورۇندو ، شىقىندىن تامىرلارىندا كۆپ بولوت . چايرلاردىن وزۇنو مۇنوزدۇۇ جىتى بار ، كەدە جارالتتى تەز اىقتىرۇۇچۇ قاسىيەتكە مە ، چا- يىرلار مەدىسنادا تابىلەتكالاردى داياردوودو پايدالانىلات .

بىلجىرلۇۇ زاتتار تۇزۇلۇشۇ جاعىنان پولنىسا حوربرعا جاقىن ازوتسۇز

زات ، الار وسۇمدۇكتوردو ، اتاين بىلجىرلۇۇ كىلەتكىلاردا جە كىلەتكىلىق قابىقچالاردا بولوت . بىلجىرلار مىدىسنادا جۇمشانۇۇچۇ دارىلار قاتارى پايدالانىلات . بىلجىرلۇۇ بولۇۇ مەنەن تاسىرىنىن كوپۇرووك تىيگىزۇۇ جوندىمىدۇۇلۇگۇن كۇچويتوت .

فەرمەنتتەر ادامدىن جانا جانىبارلاردىن ورگانىزىمنىن زات الماشۇ سۇنىدا زور رول وىنويت ، جاراتىلىشى جاعىنان بىلوكتۇق ، ورگانىكىلىق زات ، تاتال بىيوخىمىيالىق رەياكىسىياعا قاتشىپ كاتالزاتتىق رولۇن ات قارات .

ورگانىكىلىق كىسلاتالار وسۇمدۇكتوردۇن ارقانداي ورگاندارىندا قىچقىل دام بەرىپ تۇرات جانا وسۇمدۇكتور دۇينوسۇنۇن كوپ تۇرلورۇندو بولوت . ورگانىكىلىق كىسلاتالار تاماقتى سىگىرۇۇگو جانا نچەگىلەردىن نش تەلىشىن جاقشىرتۇۇعا تۇرتكۇ بولوت .

ۋىتامىندەر خىمىيالىق تۇزۇلۇشۇ جاعىنان تاتال ، فىزيولوگىيالىق رولۇ بويۇنچا وتو مانىلۇۇ زاتتار بولۇپ ، فەرمەنتتىك سىستەمالاردىن تۇزۇلۇشۇ ۋچۇن وسۇمدۇكتوردۇن جانا جانىبارلاردىن تىرۇۇ ورگانىزىمنىن جاشوو تىرىچىلىگىندەگى مانىلۇۇ بىيوخىمىيالىق قۇبۇلۇشتاردى قامسىز قىلات .

ۋىتامىنسىز كىلەتكىلاردا زاتتاردىن ەچ قانداي الماشۇسۇ بولبويت ، قايرادان شتەلىپ چىقپايت ، بىلوكتوردۇ ، كومۇرتەكتىكتەردى ، مايلاردى وزدوشتۇرۇۇ جانا سىگىرۇۇ مۇمكۇن مەس .

جانىبارلاردىن ورگانىزىمىنە قاراعاندا ، وسۇمدۇكتور ۋىتامىندەردى بىر قىيلا كوپ شتەپ چىعارات ، اندان باشقا داعى وسۇمدۇكتور چوپ جەچۇۇ جانىبارلاردىن ورگانىزىمىنە A ۋىتامىنگە ايلانۇۇچۇ زاتتى بەرەت . ۋىتامىندەرگە باي وسۇمدۇكتور بالۇۇ دارىلىق قاراجات بولۇپ سانالات .اي- رىقچا كوپ وورۇلاردىن الدىن الۇدا الاردىن مانىسى زور ، جەرگەبىزدە ۋد- تامىندەرگە باي وسۇمدۇكتوردۇن بۇتۇندوي بىر توبۇ ئت مۇرۇن ، چىچىر-

عاناق ، قاراعات ، كاپۇسكا ، چالغان ، جانا باشقا كوپتوگون وسۇمدۇكتور كوپ .

دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇ ورگانىزىمدىن نورمال جاشاشى ۋچۈن زارىل بولعون مىكرو ەلەمەنتتەردى تابىئىي تۇردو جاراتىپ تۇرۇۋۇچۇلاردان بولۇپ سانالات . الار وسۇمدۇكتوردۇن شىرنەسىندە ، ەرىگەن تۇرۇندو بو- لوت . الوي ، قاز تاڭداي چوپ ، ئت مۇرۇن ، تەڭگە گۈل ، ئت ۇيىقاقتا مىكرو ەلەمەنتتەر كوپ . مەدىسنادا قان وورۇلارىنا ، جۇروك - قان تامىر ورۇۇلارىنا ، قالغان بەزدەردىن شىتوو فۇنكىتسىياسى بۇزۇلغاندا پايدالىنات . دارىلىق قاسىيەتى بار زاتتارغا قويۇ مايلار ، كامەددەر ، پەكتىندەر ، ەكتىزوندور ، كراخمالدار ، بويوچۇ زاتتار كىرەت ، دەمەيدە جاڭى فىزىيو- لوگىيالىق اکتىپتۇۇ زاتتۇۇ وسۇمدۇكتور ارىن تابىلۇودا .

وسۇمدۇكتور دارىلىق قاسىيەتى بار نەگىزگى زاتتاردىن ارقانداي جىيىندىسىن قامتىيت . وسۇمدۇكتوردۇن جانا وسۇمدۇك جاسالمالارىنىن تەرەپەتىكالىق ناتىيجالۇۇلۇغۇ كوبۇنچو الارداعى تاسىر ەتۈۋچۇ زاتتاردىن ، وشوندوي ەلە تاسىر ەتۈۋگو كوموك بولۇۋچۇ زاتتاردىن بولۇشۇنا جاراشا بولوت . انتكەنى ار بىر جالەز زات كەە بىر ۇچۇرلاردا مچ قانداي اك- تىپتۇۇلۇككو ەە بولو الباي قالشى مۇمكۇن .

دەمەيدە دارى - دارمەك وسۇمدۇكتورۇ زاتتاردىن قوشۇلمالارىن قام- تىعان ارقانداي دارى - دارمەكتەردىن فورمالارى جە جاسالمالارى تۇرۇندو قولدونۇلات . پىراكتىكادا سۇۇداعى دەمدەمەسى ، قايناتمالار ، سىپىرىنتەگى اچىتماسى ، پاروشوكتور ، چايلار جە ار قوشقوندور ، مايلار ، جاڭى شىرنە- لەر ، ۇپا - سەپمەلەر كەڭىرى پايدالانىلات . دارى - دارمەكتىن جوعورقۇداي جاسالمالارى بايرتان بەرى پايدالانىلىپ كەلگەن ، بۇل ايتىلغان جاسال- مالاردان باشقا ، وسۇمدۇكتوردون وز الدىنچا دارىلىق قاسىيەتى بار حىمىيا- لىق قوشۇلمالار - الكولويىددەر ، گىلكوزىددەر ، فىلوۋونويىددەر ، تومنو- يىددەر بولۇپ لىنات .

وسۇمدۇكتوردۇن شىرنەسىن داياردوو : دارى - دارمەك
وسۇمدۇكتورۇن مەدىسىنىدا نۇقۇرا تۇرۇندۇ قولدۇنۇۇ ەڭ ەلە سەيرەك كەز-
دەشەت . الاردان اتايىن دارىلىق جاسالمالار داياردالات . الساق :
وسۇمدۇكتوردۇن قۇرامىنداعى دارىلىق قاسىيەتى بار زاتتاردىن سۇۇداعى
دەمدەمەسى جانا باشقا بۇل نىقما مەنەن النىعان دارىلىق قايناتمالار شىرنەلەر
دەلەت ، وسۇمدۇكتوردۇن شىرنەسى ۇشۇنداي دارىلىق فورمادا ەڭ كەڭىرى
قولدۇنۇلات .

چوپتوردۇن قايناتماسى تامىرىنان ، تامىر سابىغىنان ، ۇرۇغۇنان ،
جانا موموسۇنۇن داياردانات ، سۇۇ دا شىرنەسىن داياردوو ۇچۇن جالبىراق-
تارىن ، گۇلدورۇن ، سابىغىن ، تامىرىن ، تامىر سابىغىن جانا الاردىن قابى-
غىن ، موموسۇن ، ۇرۇغۇن تالقلاپ ، تالقالانىعان بولۇگۇن فارفور ىدش-
تەرگە سالىپ قايناق سۇۇنۇ چەنەم مەنەن قۇيۇپ قاپقاعىن جاپ قويوت ، دا-
ياردوو ۇچۇن دەمدەمەنى 15 مئۇت ، قايناتمانى 30 مئۇت سىتات ، چايقاپ
ارالاشتىرىپ تۇرۇۇ كەرەك . سىتۇنۇن بەلگىلۇۇ ۇباقىتى بۇتكۈندۈن كىيىن
ۋىدۇن تىمپەراتۇراسىندا قالدىغىن سىغىپ ، دايار شىرنەگە قايناعان سۇۇ
قوشۇپ كەرەكتۇۇ كولومگۇ جەتكىزەت . كوپۇنچو وسۇمدۇكتوردۇن قاينات-
ماسىن دايارداغاندا 1 : 10 جانا 1 : 20 قاتشىنىدا النىات ، بىرۇق ۋى جاعدايىندا
دارىلىق بولۇگۇن قايناتپاي ەلەداياردوو بولوت ، وسۇمدۇكتوردۇن تالقالان-
ماسىن قايناق سۇۇعا ارالاشتىرىپ ، قاپقاعىن بەكەم جاپ ، 4 - 6 سات دەم-
دەپ پايدالانىسا بولوت .

دايار بولغون سۇۇ شىرنەلەرى جايدا ۋىلوردو تەز بۇزۇلۇپ كەتۇۇسۇ
مۇمكۇن ، وشوندۇقتان جاڭى دايارداپ بچۇۇ كەرەك . بىرۇق كۇنۇگۇ دا-
ياردوو مۇمكۇنچۇلۇك بولبوسو ، دايارداپ الپ قاراڭغى جانا مۇزداق جەردە
ساقىتوو كەرەك . وسۇمدۇكتوردۇن النىعان جاڭى شىرنەنىن دارىلىق قاسى-
يەتى بار ، ال ئچكى جانا سىرتقى دارىتتاردى دارىلوودو كەڭىرى قولدۇ-
نۇلات .

دارىلىق بولۇكتورۇن جىناپ قۇرعاتۇۇ

جانا ساقىتوو

جوعورۇدا كورسوتولگوندىوي ، تاسىر ەتۋۇچۇ زاتاردىن اتالغان
حىمىيالىق قوشۇلمالارى وسۇمدۇكتوردو بىر جىلدىن بىچىندە بىر قالپىتا
بولبويت . وسۇمدۇكتوردو جىلدىن ار قانداي مەزگىلىندە حىمىيالىق قوشۇل-
مالار ارقانداي ساندا بولۇشۇ مۇمكىن ، كەدەدە بولبوي قالشى دا مۇمكىن ،
وشوندۇقتان دارىلىق بولۇكتورۇن زاتاردىن تولۇق توپتولعون مەزگىلىندە
جانا وسۇمدۇكتۇن وشول زاتاردى توپتوعون عانا بولۇكتورۇن جىناپ دا-
يارداپ الۇۇ كەرك . وسۇمدۇك گۈل اچا باشتاعاندا جانا مومو جەمشىن بەرە
باشتاعانغا چەينكى مەزگىلىندە بىيولوگىيالىق اکتىپتۋۇ زاتتار وتو كوپ
چوعۇلات . ەرتە جازدا وسو باشتاعاندىن تارتىپ ، جەر بەتىندەگى
بولۇكتورۇ سولۇققانغا چەين تامرىندا جانا تامىر ساباعىندا دارى زاتاردىن
سالماعى بىر قىيلا كوپ بولوت . مومولورۇندو جانا ۇرۇقتارىندا بولسو الار
تولۇق بىشىپ جەتىلگەندە كوبوبوت . بىز بۇل بولۇكتو دارى - دەرمەك
وسۇمدۇكتورۇن ارقانداي بولۇگۈن قاندايچا جىينوو ، قۇرعاتۇۇ جانا ساق-
توو بويۇنچا جالىپى مالمتاتاردى بەرەبىز .

چوپتۋ (وسۇمدۇكتۇن ۇستۇنكۋ بولۇگۋ) ابا براينىن اچىق ، قۇر-
عاق ۇچۇرۇندا ، شۇدۇرۇم قۇرعاغاندىن كىيىنكى گۈلدوگون مەزگىلىندە
تەرىشەت . وسۇمدۇكتوردو وروق ، پىچاق ، قايچى مەنەن كەسىپ جە
چالىعى مەنەن چاپ الات . وسۇمدۇكتۇ جەردەكى تامىرى مەنەن جۇلۇپ ا-
لۇۇغا بولبويت ، انى تومونكۋ جالبراغىنىن تۇشۇنان جە تۇبۇنون كەسىپ
الۇۇ كەرك . وسۇمدۇكتۇن گۈلدوپ تۇرعان ۇچتارىن كوبۇنچو قول مەنەن